

УДК 658:331.56

*Педченко Г.П., к.е.н., доцент,
Власюк Ю.О., к.е.н., доцент,
Таврійський державний агротехнологічний університет*

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

***Анотація.** В статті розглянуті соціальні проблеми розвитку підприємництва, пов'язані з оплатою праці та забезпеченням добробуту працівників. Підкреслено роль підприємництва у розвитку продуктивної зайнятості населення і зниженні рівня безробіття. Досліджено зміну мінімальної та середньої заробітної плати в Україні у динаміці, та темпи зростання (зниження) номінальної та реальної заробітної плати. Розглянуто міжгалузеву диференціацію в рівнях оплати праці. Проаналізовано ефективність витрат на персонал у підприємстві в динаміці. Наведено основні заходи, до яких вдаються підприємці з метою скорочення витрат на оплату праці.*

***Ключові слова:** підприємництво, зайнятість населення, доходи населення, мінімальна заробітна плата, середня заробітна плата, номінальна заробітна плата, реальна заробітна плата, витрати на персонал.*

JEL code classification: J08

*Pedchenko G., Vlasiuk Y., PhD in Economic Sciences, Associated Professors,
Department of Entrepreneurship, Trading and Exchange Activity,
Tavria State Agrotechnological University*

SOCIAL ASPECTS OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN UKRAINE

***Summary.** The present article deals with the social problems of entrepreneurship related to salary and workers welfare. The role of entrepreneurship in productive employment development and reducing unemployment has been underlined.*

Changes in minimum and average salary dynamics in Ukraine have been researched. The main source of income in Ukraine is salary; its share in population structure varies within 39-40.8%. The minimum salary limit value is lower for unskilled labor. Each year the level of the minimum salary is being systematically increased due to the real growth in gross production and inflation in Ukraine. Average salary has also increased, but its level in entrepreneurship is consistently lower than the average salary in the country as a whole.

Inter-branch differentiation in level of salary has been considered. The highest salary is typical to the aviation sector, financial and insurance ones as well as to telecommunications, the lowest one - for agriculture, forestry and fisheries, education and health care.

The effectiveness of in personnel expenses in entrepreneurship has been analyzed. Return on personnel expenses in entrepreneurship is growing every year. Thus, the increase in personnel expenses per 1 employed in entrepreneurship by 12.6 thousand UAH. led to growth in sales to 163.5 thousand UAH per 1 employed person, therefore the impact of business production for each hryvna being spent on the staff increased by 27%.

As a result, to decrease illegal salary circulation, first of all, it needs to motivate and encourage employers to official hiring of employees and complete display of salary being really paid. Their losses from being in illegal economic sector should be much higher than in legal one.

***Keywords:** entrepreneurship, employment, income, minimum wages/salary, average salary, nominal salary, real salary, personnel expenses.*

Постановка проблеми. Кризові явища у вітчизняній економіці негативно впливають на рівень добробуту громадян, які працюють, у тому числі в підприємницькій сфері. Зниження рівня доходів населення

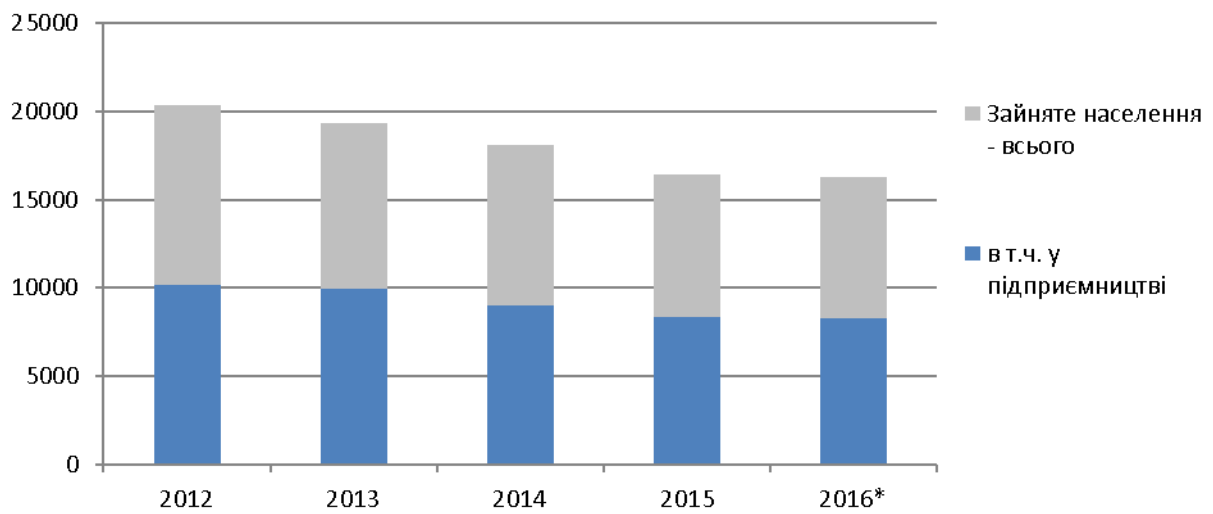
спричиняє скорочення їх платоспроможного попиту, що впливає на зменшення обсягів виробництва. В умовах кризи роботодавці не мають змоги підвищувати, а іноді й виплачувати заробітну плату. У підприє-

мницький сфері відбувається суттєве скорочення кількості найманих працівників, загострюються диспропорції між розвитком наукоємних виробництв та примітивізацією економічної структури, спостерігається деградація певних галузей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням соціальних аспектів економіки країни, зокрема, зайнятості населення, приділяється значна увага вітчизняними науковцями-економістами, зокрема у роботах С.Бандури, Д.Богині, В.Васильченка, З.Варналія, І.Гнибіденка, І.Гончарової, В.Жукова, А.Колота, Е.Лібанової, Л.Лісогор, Ю.Маршавіна, О.Орленко, І.Петрової, В. Петюха та ін.

Разом з тим більш глибокого аналізу потребують соціальні проблеми розвитку підприємництва, пов'язані з оплатою праці та забезпеченням добробуту робітників.

Результати дослідження. В сучасних умовах підприємництво може вирішити певні проблеми економічної стабілізації та соціального розвитку суспільства. Як невід'ємний фактор ринкової економіки, підприємництво виконує низку функцій, зокрема, створення нових економічно доцільних робочих місць у легальному секторі економіки, що позитивно впливає на розвиток продуктивної зайнятості населення і зниження рівня безробіття. [8, с. 37].

* Попередні дані

Рис. 1. Зайнятість у підприємстві України у 2012-2016 рр., тис. осіб

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України [7]

За останні п'ять років чисельність зайнятого населення в Україні скоротилася до 16,3 млн. осіб, тобто майже на 4 млн. осіб. У тому числі, майже на 2 млн. осіб скоротилася чисельність зайнятих у підприємстві, яка складає майже половину зайнятого населення країни (рис. 1).

Основним джерелом доходів громадян в Україні є заробітна плата. Вона спрямована на винагороду працівників за виконану роботу і на мотивацію досягнення бажаного рівня продуктивності. У структурі доходів населення України частка заробітної

плати коливається у межах 39-40,8% (табл. 1). Тому правильна організація системи регулювання оплати праці є важливим інструментом забезпечення добробуту громадян.

У світі сформовано три типи регуляторної політики у сфері доходів і заробітної плати, які застосовуються і в Україні, зокрема: контроль за інфляцією за допомогою податків і фіскальних заходів; державне регулювання доходів; політика тристоронньої співпраці.

Таблиця 1

Доходи населення України у 2012-2016 рр.

	2012		2013		2014		2015		2016*	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Доходи всього, у т.ч.:	1457864	100	1548733	100	1516768	100	1735858	100	2002383	100
Заробітна плата	609394	41,8	630734	40,7	615022	40,5	677003	39,0	837250	41,8
Прибуток та змішаний до-ход	224920	15,4	243668	15,7	254307	16,8	323506	18,6	363898	18,2
Доходи від власності	80769	5,5	87952	5,7	85114	5,6	80035	4,6	82068	4,1
Соціальні до-помоги та інші державні пото-чні трансфери	542781	37,2	586379	37,9	562325	37,1	655314	37,8	719167	35,9

* Попередні дані

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [7]

Прожитковий мінімум є показником мінімального складу і структури споживання матеріальних благ і послуг, які є необхідними для збереження здоров'я людини і забезпечення її життєдіяльності. Цей соціальний стандарт використовується, насамперед, для обґрунтування мінімального рівня оплати праці.

Мінімальний розмір заробітної плати є нижньою межею вартості некваліфікованої

робочої сили. Він обчислюється у виді грошових виплат у розрахунку на місяць, які отримують особи, що працюють за наймом, за виконання простих робіт у нормальних умовах праці. Встановлення мінімального рівня заробітної плати є одним з основних важелів забезпечення зростання заробітної плати. Динаміка зміни розмірів мінімальної заробітної плати (МЗП) протягом 2000-2016 рр. наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Розміри мінімальної зарплати та прожиткового мінімуму в Україні

(станом на грудень відповідного року, грн.)

Роки	Мінімальна заробітна плата	Прожитковий мінімум для працездатних осіб
2000	118	287,63
2001	118	331,05
2002	165	365
2003	205	365
2004	237	386,73
2005	332	453
2006	400	505
2007	460	568
2008	605	669
2009	744	669
2010	922	922
2011	1004	1004
2012	1134	1134
2013	1218	1218
2014	1218	1218
2015	1378	1378
2016	1600	1600

Джерело: складено на основі ЗУ «Про Державний бюджет України» за відповідні роки

Протягом досліджуваного періоду рівень МЗП зростає щороку. Це обумовлено як реальним зростанням валового виробництва в Україні, так й інфляційними процесами. Проте, в окремі періоди МЗП зростала значно швидшими темпами, ніж інфляція. Таким чином, можна стверджувати, що мінімальний гарантований державою дохід реально збільшувався.

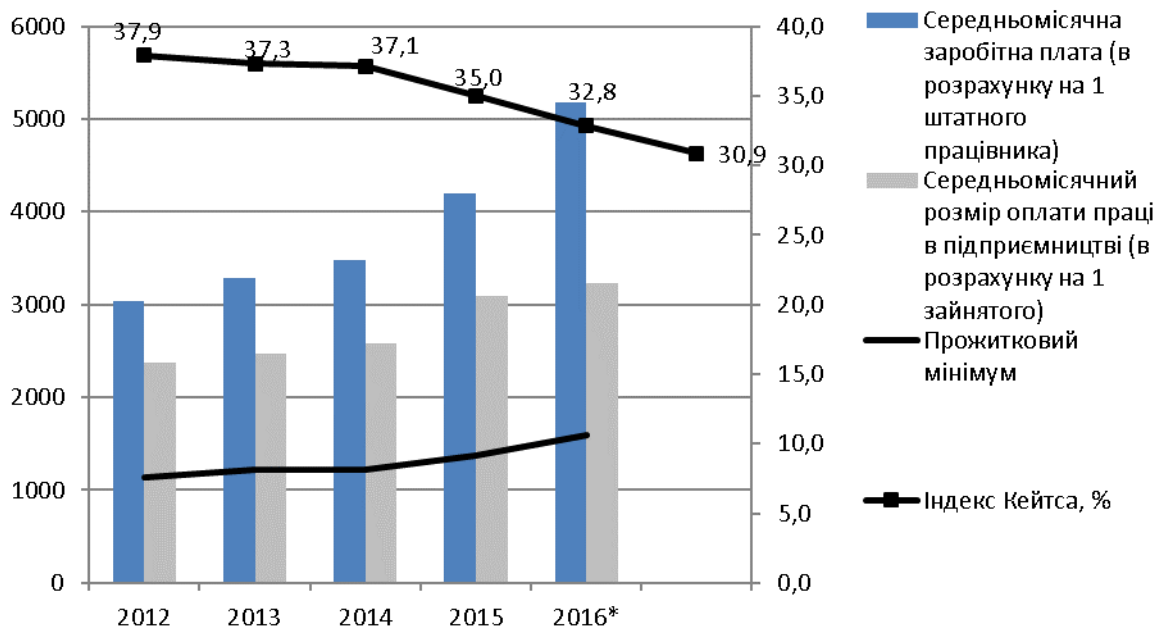
Відповідно до ст. 9 ЗУ «Про оплату праці» МЗП для працездатних осіб встановлюється у розмірі не нижчому від прожиткового мінімуму. Як видно з таблиці 2 до 2009 р. МЗП завжди була нижчою за встановлений прожитковий мінімум, незважаючи на те, що відповідна норма Закону введена з 2007 р. Закон передбачає також необхідність перегляду МЗП у залежності від зростання індексу цін на споживчі товари і тарифів на послуги за угодою сторін колективних переговорів. Таким чином, розмір МЗП може бути підвищений на договірному рівні [1].

У 2017 році були внесені зміни щодо самої системи оплати праці (ст.6 Закону України «Про оплату праці»). Згідно з нею посадові оклади необхідно визначати на рівні не нижче прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 1 січ-

ня календарного року. Якщо нарахована заробітна плата працівника, який виконав місячну норму праці, складається лише з такого окладу, розмір якого є нижчим за законодавчо встановлений розмір мінімальної заробітної плати, то роботодавець має проводити доплату до рівня мінімальної заробітної плати. Мінімальна заробітна плата у 2017 році складає 3200 грн. на місяць (або 19,34 грн. за годину) [6].

Серед країн світу мінімальна зарплата є неоднаковою в залежності від розвитку економіки. Найгірші соціальні гарантії держава надає в Уганді, Бурунді, Сьєрра-Леоне, М'янмі (Бірма) та Кубі, адже мінімальна зарплата в цих країнах менше 10\$ [10]. Найвищі соціальні умови існування держава гарантує громадянам Норвегії, Австралії, Люксембургу, Монако, Сан-Марино, Нової Зеландії та Бельгії, де мінімальна місячна оплата праці законодавчо закріплена на позначці не менше 2 тис. дол. [9]. В Україні в 2017 році її рівень становить майже 123 \$.

З одного боку, в Україні поступово спостерігається зростання відриву середньомісячної заробітної плати від прожиткового мінімуму (рис. 2).

* Попередні дані

Рис. 2. Динаміка оплати праці та прожиткового мінімуму в Україні у 2012-2016 рр., грн.

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України [7]

Це позитивно впливає на добробут громадян, оскільки працюючий громадянин має змогу забезпечити себе необхідним набором продуктів та послуг, а також частину коштів витратити на заощадження або інші товари та послуги, які не належать до вкрай необхідних для життя та існування. З іншого боку, середній розмір оплати праці в підприємстві стабільно є нижчим за середньоукраїнський.

Прожитковий мінімум – це не єдиний соціальний стандарт, який необхідно враховувати при визначенні рівня добробуту громадян. Важливим показником ролі МЗП є також співвідношення мінімальної і середньомісячної зарплати. У розвинутих країнах це співвідношення іноді називають індексом Кейтса (Kaitz index). Чим більший цей індекс, тим сильнішим є вплив МЗП на розподіл доходів у країні [11]. У 2013 році співвідношення МЗП і середньої зарплати становило 37,9 % і протягом 5 років дане співвідношення знизилось – до 32,8 % у 2016 р. При цьому, за існуючими стандартами мінімальна заробітна плата має становити не менше 45–50% фактичного розміру середньої заробітної плати [12].

В Україні спостерігається явна міжгалузєва диференціація в рівнях оплати праці. На тлі істотно вищої за середньоукраїнський рівень заробітної плати у сферах, наприклад, авіаційного транспорту, фінансової та страхової діяльності, інформації та телекомунікації рівень оплати праці в галузях сільського, лісового та рибного господарства, будівництва, тимчасового розміщування й організації харчування, освіти, охорони здоров'я та надання інших видів послуг жодного разу за досліджуваний період не досягли середнього рівня заробітної плати по країні (табл. 3).

Хоча наведені у таблиці 3 дані також демонструють збільшення рівня заробітної

плати у 1,5-2 рази протягом останніх 5 років майже у всіх сферах економіки, навряд чи вони свідчать про однозначне збільшення рівня добробуту населення, оскільки офіційна статистика показує зростання тільки номінального рівня оплати праці.

Номінальна і реальна заробітна плата не завжди змінюються в одному і тому ж напрямі. Номінальна заробітна плата може підвищитись, а реальна заробітна плата в той же час знизитись, якщо ціни на товари і послуги зростають швидше, ніж номінальна заробітна плата.

Така ситуація є характерною для України (рис. 3). Зниження темпів зростання реальної заробітної плати – це негативна тенденція, яка призводить до стагнації економіки та погіршення рівня життя населення [2].

Інтерес роботодавців до ефективного використання персоналу зумовлений, насамперед, наявністю витрат на його утримання і прагненням максимізувати їх віддачу. Ефективність використання трудового ресурсу, тобто ефективність роботи персоналу, полягає в досягненні суб'єктом господарювання максимальних результатів при використанні наявної чисельності працівників певних професій, кваліфікацій тощо. Порівнюючи результати діяльності працівників з витратами на їх утримання та аналізуючи їх динаміку, можна оцінити ефективність витрат на персонал. Ефективність використання трудового ресурсу, тобто ефективність роботи персоналу, полягає в досягненні підприємством максимальних результатів при використанні наявної чисельності працівників певних професій, кваліфікацій тощо. З цією метою рекомендується визначати вартість виготовленої продукції на одиницю загальних витрат на персонал [5].

Таблиця 3

Динаміка середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності у 2010-2016 рр., грн.

Вид діяльності	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до 2012 р.
Усього	3041	3282	3480	4195	5183	170,4
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2094	2344	2556	3309	4195	200,3
з них сільське господарство	2024	2269	2476	3140	3916	193,5
Промисловість	3497	3774	3988	4789	5902	168,8
Будівництво	2543	2727	2860	3551	4731	186,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2739	3049	3439	4692	5808	212,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3405	3582	3768	4653	5810	170,6
наземний і трубопровідний транспорт	2977	3181	3541	4172	5265	176,9
водний транспорт	2908	3340	3622	5076	6974	239,8
авіаційний транспорт	9996	10642	11967	18470	24688	247,0
складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту	3848	4040	4231	5358	6603	171,6
поштова та кур'єрська діяльність	1845	1917	1934	2180	2818	152,7
Тимчасове розміщування й організація харчування	2020	2195	2261	2786	3505	173,5
Інформація та телекомунікації	4360	4659	5176	7111	9530	218,6
Фінансова та страхова діяльність	6077	6326	7020	8603	10227	168,3
Операції з нерухомим майном						201,5
Професійна, наукова та технічна діяльність	4287	4505	5290	6736	8060	188,0
з неї наукові дослідження та розробки	3805	4059	4268	4972	6119	160,8
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	2298	2546	2601	3114	3995	173,8
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	3432	3719	3817	4381	5953	173,5
Освіта	2532	2696	2745	3132	3769	148,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2186	2351	2441	2829	3400	155,5
з них охорона здоров'я	2204	2374	2463	2853	3435	155,9
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	3017	3343	3626	4134	4844	160,6
діяльність у сфері творчості, мистецтва та розваг	2611	2934	2841	3150	3828	146,6
функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури	2579	2737	2769	3049	3705	143,7
Надання інших видів послуг	2601	2738	3361	3634	4615	177,4

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [7]

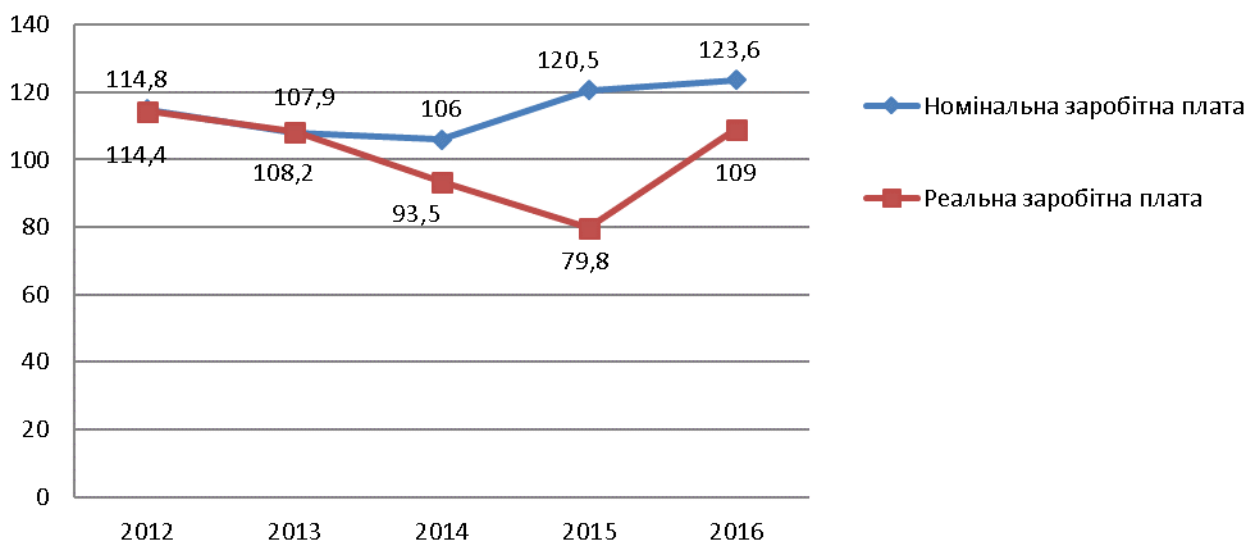
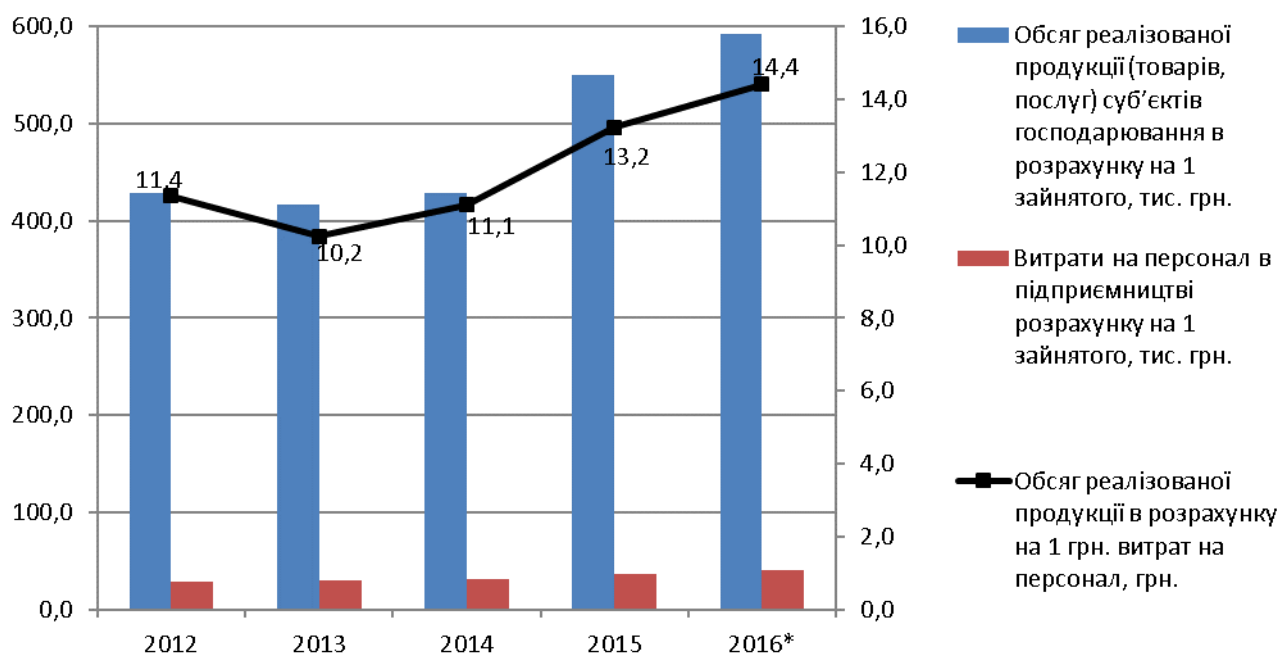

Рис. 3. Темпи зростання/зниження номінальної та реальної заробітної плати в Україні у 2012-2016 рр., %

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України [7]

Аналіз ефективності витрат на персонал у підприємстві за 5 років показав, що віддача від них щороку зростає (рис. 4). Так, на тлі підвищення витрат на персонал в розрахунку на 1 зайнятого у підприємницькій сфері на 12,6 тис. грн. або на 44,2%, обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)

суб'єктів господарювання в розрахунку на 1 зайнятого збільшився на 163,5 тис. грн. або на 38,1%. Таким чином, віддача продукції підприємства на кожну гривну, витрачену на персонал, зросла з 11,4 до 14,4 грн., тобто на 27 %.

* Попередні дані

Рис. 4. Динаміка ефективності витрат на персонал в підприємстві України в 2012-2016 роках

Джерело: побудовано за розрахунками авторів

Оцінити вплив підвищення заробітної плати на зайнятість та добробут населення складно через те, що складно прогнозувати поведінку тіньового сектору, який є дуже великим в Україні. У якості інструментів скорочення витрат на оплату праці підприємці нерідко вживають наступні заходи:

- переведення працівників на часткову зайнятість, як справжню, так і «умовну», з фактичною повною зайнятістю при формальному зниженні навантаження. Від такої стратегії не очікуються втрати доходів населення та надходження до бюджету суб'єкта підприємництва. Однак тривалий і масовий перехід навряд чи буде можливим з огляду на питання, які можуть виникнути в органах контролю;

- збільшення частки працівників у неоплачуваних адміністративних відпустках. У випадку стрімкого підвищення мінімальної заробітної плати та недостатнього попиту, але при очікуванні збільшення попиту в найближчій перспективі, це може дати можливість бізнесу знайти кошти на збільшення оплати праці, але може призвести до певних втрат як доходів, так і надходжень до бюджету від цієї категорії

працівників;

- переведення зайнятості працівників в неформальну, коли можна очікувати втрати бюджету, зростання безробіття, необхідності збільшення видатків Державної служби зайнятості [3,4].

Висновки. Для виведення заробітної плати з тіні, перш за все, необхідно мотивувати та стимулювати роботодавців перейти до офіційного найму працівників та відображення реальних сум виплачуваної заробітної плати. Їх втрати від перебування у нелегальному секторі економіки мають бути значно вищими, ніж у легальному.

Мінімальна заробітна плата має застосовуватись як інструмент забезпечення належного рівня соціального захисту найменш оплачуваних працівників, а не як метод детінізації оплати праці. Її необхідно застосовувати по-різному в різних галузях економіки і прописувати його дію, перш за все, у колективних та індивідуальних договорах, що дозволить державі оперативно реагувати та вносити корективи у регулювання оплати праці по галузях, не змінюючи при цьому ситуації в інших галузях.

Список літератури:

1. Закон України „Про оплату праці” від 24.03.1995 № 108/95-ВР(зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>
2. Акименко Н.Є. Аналіз динаміки номінальної та реальної заробітної плати населення України / Н.Є. Акименко, А.В. Стельмах // Економічні науки - 3. Фінансові відносини. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics/67836.doc.htm
3. Бетлій О. Підвищення мінімальної зарплати: чому так раптово та яка ціна для економіки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/2016/11/03/minimal-wage-ua/>
4. Вплив підвищення мінімальної зарплати на зайнятість населення: коментар Голови НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://news.dkt.ua/ua/finance/banks/42245?utm_source=news&utm_campaign=oldmain
5. Ковальчук І.В. Економіка підприємства: Навч. посіб. - К.: Знання, 2008. - 679 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1924070147505/ekonomika/analiz_efektivnosti_vikoristannya_personalu_produktyvnist_pratsi_sutnist_znachenya_pidvischennya
6. Нова мінімальна зарплата 2017 (з прикладами розрахунку) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vektor.if.ua/articls/2011-10-18-14-34-15/434--2017->
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Фокас Л.М. Підприємництво як чинник подолання безробіття / Л.М. Фокас // Ринок праці зайнятість населення. – 2015. - №3. – с. 37-41.
9. Minimum wage statistics published by Eurostat refer to monthly national minimum wages. [Electronic resource]. – Mode of access : epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TPS00155.
10. Main Economic Indicators, Sources and Definitions, Organization for Economic Cooperation and Development, OECD, URL. [Electronic resource]. – Mode of access : <http://stats.oecd.org/mei/default.asp?lang=e&subject=11>.
11. Damian Grimshaw Minimum wage trends during the crisis: The problem of stronger 'minimum wage contours' and weaker unions. Manchester Business School, UK Paper for the Annual Progressive Economy Forum, Theme: Inequality and the crisis March 2014 (draft, incomplete). [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.progressiveeconomy.eu/sites/default/files/papers/Damian%20Grimshaw%20-%20Minimum%20wages%20during%20the%20crisis.pdf>

12. Askenazy, Philippe Minimum wage, exports and growth. *European Economic Review. Elsevier*. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292102001873>

References:

1. Zakon Ukrainy „Pro oplatu praci” vid 24.03.1995 # 108/95-VR(zi zminamy ta dopovnennjamy) [Online]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>
2. N.Je. Akymenko, A.V. Stel'max. Analiz dynamiky nominal'noji ta real'noji zarobitnoji platy naselennja Ukrainy. *Ekonomični nauky - 3. Finansovi vidnosyny*. [Online]. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics/67836.doc.htm
3. Betlij, O. Pidvyščennja minimal'noji zarplaty: čomu tak raptovo ta jaka cina dlja ekonomiky. [Online]. Retrieved from: <https://voxukraine.org/2016/11/03/minimal-wage-ua/>
4. Vplyv pidvyščennja minimal'noji zarplaty na zajnjatist' naselennja: komentar Holovy NBU [Online]. Retrieved from: https://news.dtk.ua/ua/finance/banks/42245?utm_source=news&utm_campaign=oldmain
5. Koval'čuk, I.V. (2008) *Ekonomika pidpryjemstva: Navč. posib. K.: Znannja*, 679 p. [Online]. Retrieved from: http://pidruchniki.com/1924070147505/ekonomika/analiz_efektivnosti_vikoristannya_personalu_produktyvnist_pratsi_sutnist_znachenja_pidvischennja
6. Nova minimal'na zarplata 2017 (z prykladamy rozraxunku) [Online]. Retrieved from: <http://vektor.if.ua/articls/2011-10-18-14-34-15/434--2017->
7. Oficijnyj sajт Deržavnoji služby statystyky Ukrainy [Online]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Fokas, L.M. (2015) Pidpryjemnyctvo jak čynnyk podolannja bezrobittja. *Rynok praci zajnjatist' naselennja*, №3, p. 37-41.
9. Minimum wage statistics published by Eurostat refer to monthly national minimum wages. [Online]. Retrieved from: epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TPS00155.
10. Main Economic Indicators, Sources and Definitions, Organization for Economic Cooperation and Development, OECD, URL. [Online]. Retrieved from: <http://stats.oecd.org/mei/default.asp?lang=e&subject=11>.
11. Damian Grimshaw Minimum wage trends during the crisis: The problem of stronger 'minimum wage contours' and weaker unions (2014) *Manchester Business School, UK Paper for the Annual Progressive Economy Forum, Theme: Inequality and the crisis*, March 2014. [Online]. Retrieved from: <http://www.progressiveeconomy.eu/sites/default/files/papers/Damian%20Grimshaw%20-%20Minimum%20wages%20during%20the%20crisis.pdf>
12. Askenazy, Philippe "Minimum wage, exports and growth". *European Economic Review. Elsevier*. [Online]. Retrieved from: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292102001873>